

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การเสนอผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาความรู้และบทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบคลุมสาระสำคัญต่าง ๆ คือ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อศึกษาการนำความรู้ที่ได้จากการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านไปใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อศึกษาบทบาทของครูประถมศึกษาในการส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
4. เพื่อศึกษาบทบาทของครูประถมศึกษาในการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อการวิจัย
ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อการวิจัยจากเอกสารโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน (ผปม.) หนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังได้สัมภาษณ์ครูประถมศึกษาที่ทำหน้าที่เผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่กองการเลือกตั้งกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ที่รับผิดชอบในโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน

2. ตัวอย่างประชากร

ตัวอย่างประชากร ได้แก่ ครูประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ ที่เผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้ร่วมในชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน
กับครูประถมศึกษา กลุ่มละ 50 คน รวมทั้งสิ้น 150 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบทดสอบความรู้ของครูประถมศึกษาใน
การเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน แบบสัมภาษณ์การนำความรู้ที่ได้จากการเผยแพร่
ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา
แบบสัมภาษณ์บทบาทของครูประถมศึกษาในการส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนในโรงเรียน
ประถมศึกษา และแบบสัมภาษณ์บทบาทของครูประถมศึกษาในการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน
เครื่องมือทั้ง 4 ฉบับ ได้ผ่านการตรวจสอบ ความถูกต้องของเนื้อหา ความยากของสำนวน
ภาษา ความครอบคลุมเนื้อหา และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ จากผู้ทรงคุณวุฒิฉบับละ 5 ท่าน
แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ และผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา
หลังจากนั้นจึงนำไปทดลองใช้ (try out) กับครูประถมศึกษาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตัวอย่างประชากร
จำนวน 20 คน และเครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์ บทบาทของครูประถมศึกษาในการเผยแพร่
ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้นำไปทดลองใช้กับผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและผู้ร่วม
ในชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านกับครูประถมศึกษา กลุ่มละ 20 คน เพื่อหา
ประสิทธิภาพของเครื่องมือและปรับปรุงให้เป็นฉบับสมบูรณ์ต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำหนังสือขอความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูล จากบัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ถึงสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ แล้วนำหนังสืออนุญาตจาก
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติถึงสำนักงานการศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์และ
สำนักงานการศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี แล้วดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองทุกจังหวัด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ข้อมูลจากการทดสอบความรู้เกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โดยระดับหมู่บ้านของครูประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1) ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของครูประถมศึกษา วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่และคำนวณหาค่าร้อยละแล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

2) คะแนนความรู้เกี่ยวกับเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โดยระดับหมู่บ้านของครูประถมศึกษานำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยคำนวณค่าเฉลี่ยและคิดเป็นร้อยละ แล้วนำไปเทียบกับเกณฑ์การประเมินผลของกรมวิชาการเพื่อหาระดับของความรู้

5.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์การนำความรู้ที่ได้จากการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์หมู่บ้านไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์ภายในโรงเรียนประถมศึกษา นำมาแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

5.3 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บทบาทของครูประถมศึกษาในการส่งเสริมประชาสัมพันธ์แก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา นำมาวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บทบาทของครูประถมศึกษาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์ภายในโรงเรียนประถมศึกษา โดยแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง ในรูปมาตราส่วนประเมินค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำคะแนนจากการกำหนดความสำคัญของบทบาทแต่ละข้อมาคำนวณหาค่าเฉลี่ย แล้วนำค่าเฉลี่ยที่ได้มาแปลความหมายโดยเทียบกับเกณฑ์เพื่อหาระดับการปฏิบัติ

2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บทบาทของครูประถมศึกษาในฐานะเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียน โดยแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง แบบตรวจรายการ นำมาแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

3) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของครูประถมศึกษาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น โดยแบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้างในรูปคำถามปลายเปิด นำมาสรุป แจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

5.4 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บทบาทของครูประถมศึกษาในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โดยระดับหมู่บ้าน ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ครูประถมศึกษา ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้ร่วม

ในชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยในระดับหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นแบบสัมภาษณ์ลักษณะเดียวกันกับแบบสัมภาษณ์บทบาทของครูประถมศึกษาในการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา จึงใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเช่นเดียวกับข้อ 5.3

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลจากการทดสอบความรู้ของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยในระดับหมู่บ้าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.1 สถานภาพของครูประถมศึกษา ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 90 ครูส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31-40 ปี มีประสบการณ์ในการสอน 11-15 ปี วุฒทางการศึกษา ส่วนใหญ่ปริญญาตรี จำนวนชั่วโมงที่สอนสูงสุด 21-25 ชั่วโมงและมากกว่า 25 ชั่วโมง ครูส่วนใหญ่สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต รองลงมา คือ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยและกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ งานที่ได้รับมอบหมายสูงสุด คือ งานธุรการและการเงิน และครูส่วนใหญ่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

1.2 ความรู้ของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยในระดับหมู่บ้าน โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า

ความรู้ด้านเนื้อหาการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วย ระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและวิถีชีวิตประชาธิปไตย ครูประถมศึกษามีความรู้เรื่องระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อยู่ในระดับปานกลาง โดยครูประถมศึกษามีความรู้สูงสุดและอยู่ในระดับดี ในเรื่องสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีความรู้ต่ำสุดและอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ ในเรื่องความหมายและหลักการประชาธิปไตย ส่วนความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตประชาธิปไตยครูประถมศึกษามีความรู้ดี อยู่ในระดับดี โดยครูประถมศึกษามีความรู้สูงสุดและอยู่ในระดับดีมาก ในเรื่องการแก้ปัญหาสันติวิธี มีความรู้ต่ำสุดและอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ ในเรื่องการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ

ความรู้ด้านวิธีการเผยแพร่ประชาธิปไตย ปรากฏว่า ครูประถมศึกษามีความรู้ในด้านนี้อยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนด โดยครูประถมศึกษา มีความรู้สูงสุดและอยู่ในระดับปานกลางในขั้นดำเนินการเผยแพร่ประชาธิปไตย และครูประถมศึกษามีความรู้ต่ำสุดและอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ ในขั้นประเมินผลการเผยแพร่ประชาธิปไตย

2. ผลการศึกษาการนำความรู้ที่ได้จากการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โดยระดับหมู่บ้าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนประถมศึกษา ปรากฏว่า ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่ได้นำความรู้ที่ได้จากการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โดยระดับหมู่บ้าน ไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนประถมศึกษา เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า

2.1 ด้านเนื้อหาการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่นำความรู้ ในด้านนี้ไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ความหมายของประชาธิปไตย การเลือกตั้ง แนวปฏิบัติของประชาชนในการเลือกตั้ง ลักษณะและ วิธีการซื้อเสียงเลือกตั้ง ผลเสียที่เกิดจากการซื้อเสียงเลือกตั้ง หน้าที่ของประชาชนในการป้องกันการซื้อเสียงเลือกตั้ง หน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และลักษณะของผู้แทนที่ดีและไม่ดี ลักษณะ ที่ครูศึกษานำความรู้ไปใช้มากที่สุด คือ นำไปจัดกิจกรรมในรูปคณะกรรมการต่าง ๆ ของนักเรียน นำไปแนะนำนักเรียนในการเลือกตั้งหัวหน้าห้องเรียน ตัวแทนกระบวนการกลุ่มและคณะกรรมการใน กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยนอกห้องเรียน นำไปเป็นแนวปฏิบัติของคณะกรรมการนักเรียนและ การอยู่ร่วมกันในโรงเรียน นำไปจัดอภิปรายและจัดป้ายนิเทศเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้เรื่อง การซื้อเสียงเลือกตั้ง และนำไปเป็นแนวในการป้องกันซื้อเสียงเลือกตั้งในโรงเรียน รองลงมา คือ นำไปเป็นเนื้อหาประกอบการสอนเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในกลุ่ม สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

ส่วนความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตประชาธิปไตย ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่ได้นำความรู้ ในด้านนี้ไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งประกอบด้วย เรื่อง การเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การใช้เหตุผลในการ ตัดสินใจและยอมรับฟังเสียงข้างมาก การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย การเห็นแก่ประโยชน์ ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และการแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง โดยใช้เหตุผลในการประนีประนอม โดยลักษณะที่นำไปใช้มากที่สุด คือ การนำไปเป็นแนวทางเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของนักเรียน ในการอยู่ร่วมกันในห้องเรียน นอกจากนี้ ครูประถมศึกษายังได้นำความรู้เรื่องการรักษาสิทธิของ ตนเองในการเลือกตั้งไปใช้ โดยลักษณะที่นำไปใช้มากที่สุด คือ การนำไปเป็นแนวทางเกี่ยวกับ การปฏิบัติของนักเรียนในการเลือกหัวหน้าห้องเรียน

2.2 ด้านวิธีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ โดย ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่ได้นำความรู้ในด้านนี้ไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ความรู้เรื่องเกณฑ์การคัดเลือกบุคคลที่ทำหน้าที่เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เรื่องการศึกษาข้อมูลหมู่บ้าน เรื่องวิธีการให้ความรู้เรื่องประชาสัมพันธ์โดยการชี้แจงตามโอกาสต่าง ๆ และเรื่องข้อปฏิบัติของชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ลักษณะที่นำไปใช้มากที่สุด คือ นำไปเป็นเกณฑ์การคัดเลือกครูที่รับผิดชอบการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในโรงเรียน นำไปสอนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยการปกครองเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของบุคคลสำคัญในท้องถิ่น และเรื่องประชากรศึกษา นำไปเป็นข้อมูลสอนกลุ่มประสบการณ์พิเศษ (งานเลือก) ให้สอดคล้องกับสภาพอาชีพในท้องถิ่น นำไปให้ความรู้เรื่องประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมหน้าเสาธงและในการประชุมนักเรียน และนำไปวางแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในโรงเรียน ส่วนครูประถมศึกษาจำนวนหนึ่ง ไม่ได้นำความรู้ด้านวิธีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ไปใช้ โดยให้เหตุผลว่าไม่ได้รับผิดชอบสำรวจโดยตรง เป็นโครงการเฉพาะกิจดำเนินการคนละแนวทาง ไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ และมีเกณฑ์คนละประเภทกัน

ส่วนความรู้ที่จำเป็นต้องนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งครูประถมศึกษายังไม่ได้รับ คือ ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชน กฎหมายทั่วไปในชีวิตประจำวัน และความรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดและรูปแบบการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนที่ถูกต้อง

3. ผลการศึกษาบทบาทของครูประถมศึกษาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์แก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.1 บทบาทของครูประถมศึกษาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย บทบาทในการจัดห้องเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์ และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนส่งเสริมประชาสัมพันธ์ ในภาพรวมโดยเฉลี่ยครูประถมศึกษามีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของแต่ละบทบาท พบว่า บทบาทที่ครูปฏิบัติสูงสุด คือ บทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในด้านครูในฐานะเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือนักเรียนในการใช้กระบวนการกลุ่ม เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า

บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด ในการจัดห้องเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย คือ การจัดสภาพห้องเรียนให้มีพื้นที่ว่างและจัดโต๊ะเรียนเป็นกลุ่ม เพื่อให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมกลุ่มและได้เคลื่อนไหวอย่างอิสระ บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุดในฐานะเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือนักเรียนในการใช้กระบวนการกลุ่ม คือ การพูดจาด้วยความสุภาพและเป็นกันเองกับนักเรียน บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุดในการใช้วิธีการสอนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย คือ การใช้คำถามเพื่อให้เด็กเรียนคิดหาเหตุผลหรือวิธีการมากกว่าการหาคำตอบแบบตายตัว ส่วนบทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติต่ำสุด คือการมอบหมายงานโดยใช้บัตรงานเพื่อให้เด็กเรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

3.2 บทบาทของครูประถมศึกษาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยนอกห้องเรียน โดยเฉลี่ยครูประถมศึกษามีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า

บทบาทที่ครูประถมศึกษามีการปฏิบัติสูงสุด คือ การให้นักเรียนหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันรับผิดชอบทำความสะอาดอาคารเรียน โรงอาหารและบริเวณโรงเรียนเป็นกลุ่ม ส่วนบทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติต่ำสุด คือ การจัดกิจกรรมให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมโดยการจัดป้าย กล้อง หรือตู้สำหรับแสดงความคิดเห็น รองลงมาคือ การเชิญบุคลากรในท้องถิ่นมาให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบบประชาธิปไตยและวิชาชีพที่น่าสนใจแก่นักเรียน และการจัดให้นักเรียนดำเนินกิจกรรมห้องสมุดเพื่อเสนอความรู้ และแนะนำหนังสือที่น่าสนใจแก่เพื่อนนักเรียน ตามลำดับ

3.3 บทบาทของครูประถมศึกษาในการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียน ในภาพรวมครูประถมศึกษาทุกคน ได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียน ได้เลียนแบบ เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า

การให้เกียรติและยกย่องผู้อื่นเมื่อผู้นั้นกระทำความดี กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาทุกคนปฏิบัติ คือ การกล่าวสรรเสริญความดีของเพื่อนร่วมงานและนักเรียนที่มีความประพฤติดีและการแสดงความยินดีกับเพื่อนครูที่กระทำความดีที่ได้รับการพิจารณาความดีความชอบ

ความตั้งใจในการทำงาน กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาได้ปฏิบัติสูงสุด คือ การมาทำงานเช้าและไม่กลับก่อนทุกวัน

ความเป็นคนมีเหตุผล กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ การยอมรับฟัง

และสนับสนุนความคิดเห็นที่แสดงออกอย่างมีเหตุผล รองลงมา คือ เมื่อนักเรียนกระทำความผิด ได้ชี้แจงเหตุผลก่อนลงโทษทุกครั้ง

การเสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ การบริจาคเงินเพื่อกิจการของโรงเรียน การบริจาคสิ่งของเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในโรงเรียน และการให้ความร่วมมือในการทำงานกับครูคนอื่นอย่างเต็มความสามารถ

ความมีระเบียบวินัย กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาได้ปฏิบัติสูงสุด คือ การเข้าร่วมประชุมก่อนเวลานัดหมายเป็นประจำ การเข้าสอนและออกจากห้องเรียนตามกำหนดเวลา และการปฏิบัติตามข้อตกลงหรือสัญญาที่ได้ให้ไว้กับคนอื่น

ความยุติธรรมต่อเพื่อนครูและนักเรียน กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาทุกคนได้ปฏิบัติ คือ การปกครองนักเรียนโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

ส่วนบทบาทของครูประถมศึกษาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า บทบาทที่ครูประศึกษาคควรปฏิบัติมากที่สุด คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสอดแทรกเนื้อหา และพฤติกรรมประชาธิปไตยในห้องเรียน

4. ผลการศึกษาบทบาทของครูประถมศึกษาในการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4.1 บทบาทของครูประถมศึกษาในการสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านและกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ในภาพรวม โดยเฉลี่ยทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประศึกษามีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า

ครูประถมศึกษาเห็นว่าบทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ การเข้าพบปะผู้นำหมู่บ้านเพื่อขอความร่วมมือและขอคำปรึกษาในการปฏิบัติงาน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ให้ความเห็นว่า บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ การร่วมมือกับประชาชนประกอบกิจกรรมในชุมชนตามโอกาสต่าง ๆ เช่น งานบุญในหมู่บ้าน งานพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ และผู้ร่วมในชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตย ให้ความเห็นว่าบทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ การพบปะกับประชาชนและกลุ่มมวลชนต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ด้วยการปรับทุกข์ผูกมิตร ส่วนบทบาทที่ครูประศึกษามีการปฏิบัติต่ำสุด ทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่าครูประศึกษานับสนุนศูนย์ประสานงาน

เพื่อบริการประชาชนในหมู่บ้าน

4.2 บทบาทของครูประถมศึกษาในการให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในภาพรวม โดยเฉลี่ยทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่าครูประศึกษามีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า

บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุดและอยู่ในระดับปานกลาง ทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาได้ชักนำประชาชนให้ร่วมมือเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในลักษณะพูดปากต่อปาก ส่วนบทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติต่ำสุดและอยู่ในระดับไม่ได้ปฏิบัติ ครูประถมศึกษาให้ความเห็นว่า ครูประศึกษাজัดฉายวิถีทัศน์เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานวัด งานบุญกลางบ้าน ในขณะที่ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้ร่วมในชุดปฏิบัติการให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาได้จัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนทั่วไป

4.3 บทบาทของครูประถมศึกษาในการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่ประชาชน ในภาพรวมทุกกลุ่มได้ให้ความเห็นว่า ครูประศึกษาส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่ประชาชน เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า

ด้านการให้ประชาชนมีโอกาสรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่า กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีการอภิปรายแสดงความคิดเห็นในการประชุมแต่ละครั้ง

ด้านการให้ประชาชนได้มีโอกาสตัดสินใจร่วมกัน ทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่า กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ การส่งเสริมให้ประชาชนมีการประชุมร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาและตัดสินใจร่วมกัน โดยใช้หลักเหตุผลและเสียงข้างมาก

ด้านการให้ประชาชนได้เคารพในสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น ทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่า กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ การแนะนำส่งเสริมการกระทำที่ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น

ด้านการให้ประชาชนมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย ครูประถมศึกษาให้ความเห็นว่ากิจกรรมที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ การชักจูงให้ประชาชนร่วมกันดูแลและ

รักษาสัมบัติของชุมชนส่วนใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและผู้ร่วมในชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตย ให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาได้ส่งเสริมให้สมาชิกของชุมชนประพฤติปฏิบัติตามกฎหมาย และระเบียบประเพณีของชุมชน

ด้านการให้ประชาชนได้ทำประโยชน์เพื่อส่วนใหญ่ของสังคม ทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่า กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ การชักชวนให้ประชาชนได้ร่วมกันสละเวลาส่วนตน เพื่อร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ครูประศึกษายังได้ให้ความเห็นว่าได้เป็นผู้นำในด้านการอุทิศตนในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนโดยคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

ด้านการให้ประชาชนได้แก้ปัญหาโดยใช้วิธีการประนีประนอม ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทุกคน ให้ความเห็นว่า กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ การจัดให้มีโปสเตอร์เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งโดยใช้วิธีการประนีประนอม ในขณะที่ครูประถมศึกษาและผู้ร่วมในชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตย ให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาได้แนะนำให้ประชาชนใช้วิธีการประนีประนอมในการแก้ปัญหาเมื่อเกิดปัญหาคความขัดแย้งในชุมชน

ส่วนบทบาทที่ครูประถมศึกษาควรปฏิบัติในการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น ทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่าบทบาทที่ครูประถมศึกษาควรปฏิบัติมากที่สุด คือ การสร้างความสัมพันธ์และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชน

อภิปรายผล

1. ความรู้เกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านของครูประถมศึกษา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการวิจัยพบว่า ครูประศึกษามีความรู้เกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาความรู้ของครูประถมศึกษาในแต่ละด้าน พบว่า

ด้านเนื้อหาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เกษม เศษชม (2524) ที่ศึกษาความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของครูสังคมนศึกษา โดยพบว่า ครูสังคมนศึกษามีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากครูประศึกษามีภาระรับผิดชอบมาก ต้องปฏิบัติการสอนและต้องรับผิดชอบงานด้านอื่น ๆ

อีกหลายด้าน ทำให้ครูขาดโอกาสที่จะแสวงหาความรู้ความเข้าใจทางการเมืองอย่างเพียงพอ อีกทั้งยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและความหมายประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง ดังจะเห็นได้จากการทดสอบความรู้เกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน พบว่า ครูประถมศึกษามีความรู้เกี่ยวกับหลักการและความหมายประชาธิปไตยอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนด ซึ่งสอดคล้องกับ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2515) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ยังมีผู้เข้าใจการเมืองลับสนอยู่มาก ซึ่งมีสาเหตุมาจากเคยได้รับการศึกษาจากผู้สอนที่ยึดแนวทางของตนเองมีการเน้นนิยามของแต่ละคน ในสภาพที่สังคมมีความตื่นตัวเกี่ยวกับประชาธิปไตย ดังเช่น ในปัจจุบันครูประถมศึกษาควรจะมีความรู้ในเรื่องนี้อยู่ในระดับดีหรือดีมาก เพราะ ครูต้องเป็นผู้ที่รักการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ (ครูทอง ชนบท, 2534) และครูต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ควรเป็นผู้สนใจข่าวสารทางการเมือง ทั้งในและนอกประเทศ เพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองยิ่งขึ้น ส่วนความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตประชาธิปไตย ครูประถมศึกษาควรมีความรู้ในเรื่องนี้อยู่ในระดับดี ทั้งนี้คงเป็นเพราะว่าครูประถมศึกษาได้รับความรู้จากการฝึกอบรมก่อนออกทำการเผยแพร่ประชาธิปไตย และศึกษาจากคู่มือการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านเป็นอย่างดี เนื่องจากเนื้อหาในการอบรมและในคู่มือเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านดังกล่าว เน้นในเรื่องการป้องกันการทุจริตการเลือกตั้ง วิถีชีวิตประชาธิปไตย และวิธีการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่ประชาชนในหมู่บ้าน (สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2535) ครูประถมศึกษาจึงมีความรู้ในด้านนี้ดีกว่าด้านอื่น

ในด้านเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการเผยแพร่ประชาธิปไตย เป็นที่น่าสังเกตว่าครูประถมศึกษา มีความรู้อยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนดเท่านั้น โดยเฉพาะความรู้ในขั้นประเมินผลการเผยแพร่ประชาธิปไตย ครูประถมศึกษาที่มีความรู้ในด้านนี้ ร้อยละ 39 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนด อาจมีสาเหตุมาจากการอบรมก่อนออกเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน มีการกำหนดวิธีการและภารกิจของชุดปฏิบัติการของแต่ละคนไว้อย่างกว้าง ๆ ส่วนรายละเอียด เทคนิค วิธีการเผยแพร่รวมทั้งการวางแผนดำเนินการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน เป็นความสามารถเฉพาะของชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยแต่ละชุด อีกทั้งครูประถมศึกษาออกเผยแพร่ประชาธิปไตยโดยขาดการวางแผนที่ดี ไม่มีการกำหนดวิธีการเผยแพร่ที่ชัดเจน เพียงแต่เผยแพร่โดยการพบปะพูดคุยกับประชาชนตามโอกาสต่าง ๆ เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งในวิธีการเผยแพร่ประชาธิปไตย

จึงทำให้ครูประถมศึกษาที่มีความรู้ในด้านนี้ไม่ดีพอ ดังนั้นในการเผยแพร่ประชาธิปไตยในโอกาสต่อไป ควรมีการอบรมหรือให้ความรู้ด้านการประเมินผลแก่ผู้ทำหน้าที่เผยแพร่ประชาธิปไตย เพื่อจะได้ทราบถึงความก้าวหน้า และจะได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น (เยาวดี วิบูลย์ศรี, 2533) การที่ครูประถมศึกษาที่มีความรู้เกี่ยวกับการประเมินผลอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำนั้น เป็นสิ่งที่ควรตั้งข้อสงสัยเกิดอย่างยิ่ง เนื่องจากครูประศึกษามีประสบการณ์ในการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนอยู่เสมอ น่าจะมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้เป็นอย่างดี หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งดำเนินการอบรมครูเกี่ยวกับวิธีการวัดและประเมินผลให้ครูมีความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

2. การนำความรู้ที่ได้จากการเผยแพร่ในประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่ได้นำความรู้ไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า

ในด้านเนื้อหาการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วย ความหมายและหลักการประชาธิปไตย การเลือกตั้ง แนวปฏิบัติของประชาชนในการเลือกตั้ง ลักษณะและวิธีการซื้อเสียงเลือกตั้ง ผลเสียที่เกิดจากการซื้อเสียงเลือกตั้ง หน้าที่ของประชาชนในการป้องกันการซื้อเสียงเลือกตั้งหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และลักษณะผู้แทนที่ดีและไม่ดี ครูประถมศึกษาได้นำไปจัดกิจกรรมในรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียน และนำนักเรียนในการเลือกตั้งหัวหน้าห้องเรียน ตัวแทนกระบวนการกลุ่ม และเลือกตั้งคณะกรรมการในกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยนอกห้องเรียน นำไปเป็นแนวปฏิบัติของคณะกรรมการนักเรียนและการอยู่ร่วมกันในโรงเรียน จัดอภิปรายและจัดป้ายนิเทศ เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้เรื่องการซื้อเสียงเลือกตั้ง และนำไปเป็นแนวในการป้องกันการซื้อเสียงเลือกตั้งในโรงเรียน รองลงมา คือ นำไปเป็นเนื้อหาประกอบการสอนเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต การที่ครูประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนำความรู้ที่ได้จากการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านไปใช้จัดกิจกรรมในรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเลือกคณะกรรมการต่าง ๆ การเลือกตัวแทนกลุ่ม การนำมาเป็นแนวปฏิบัติตนของนักเรียนในการอยู่ร่วมกันของนักเรียน ดังกล่าวข้างต้น เป็นกำลังเสริมให้นักเรียนเกิดวิถีชีวิตประชาธิปไตยและให้นักเรียนมีความเข้าใจกระบวนการประชาธิปไตย

โดยตรง สิ่งเหล่านี้แสดงว่าครูประถมศึกษามีความรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิตประชาธิปไตยเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับผลการทดสอบความรู้เกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน พบว่า ครูประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความรู้ในด้านวิถีชีวิตประชาธิปไตยอยู่ในระดับดี และยังสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเผยแพร่ประชาธิปไตยไปใช้กับนักเรียนได้อย่างเหมาะสม

ส่วนความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตประชาธิปไตย ครูประถมศึกษาได้นำไปเป็นแนวทางเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของนักเรียนในการอยู่ร่วมกันในห้องเรียน และนำไปเป็นแนวปฏิบัติของนักเรียนในการเลือกตั้งหัวหน้าห้องเรียน จากลักษณะการนำความรู้ไปใช้ ดังกล่าวข้างต้น เป็นไปในแนวเดียวกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2528) ที่ได้กำหนดแนวทางการส่งเสริมประชาธิปไตยของครูประถมศึกษา ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยการเมืองการปกครอง นอกจากนี้ครูประศึกษายังสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยโดยการใช้กระบวนการกลุ่มสอดแทรก ในทุกกลุ่มประสบการณ์ เพื่อฝึกวิถีชีวิตประชาธิปไตยและยังสามารถนำไปฝึกฝนเรื่องระบบประชาธิปไตย ในรูปคณะกรรมการต่าง ๆ ของนักเรียนนอกห้องเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ ทิศนา ชามมณี (2536) ที่ได้เสนอแนวทางการส่งเสริมประชาธิปไตยโดยใช้กระบวนการกลุ่มสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอน และจัดกิจกรรมพิเศษเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในรูปคณะกรรมการนักเรียน สภานักเรียน เป็นต้น จากการศึกษาได้นำความรู้ที่ได้จากการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยทั้ง ในและนอกห้องเรียน นับเป็นสิ่งที่ดีที่ครูประถมศึกษาได้ปลูกฝังประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนของชาติอันจะออกไปสู่สังคมในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า

ด้านวิธีการเผยแพร่ประชาธิปไตย ครูประศึกษาส่วนใหญ่ นำไปแก่การคัดเลือกครูผู้ที่รับผิดชอบการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน นำไปสอนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตนำไปเป็นข้อมูลสอนกลุ่มประสบการณ์พิเศษ (งานเลือก) ให้สอดคล้องกับสภาพอาชีพในห้องถิ่น นำไปให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตยในกิจกรรมหน้าเสาธงและในการประชุมนักเรียน และ นำไปวางแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน จากลักษณะการนำความรู้ไปใช้ข้างต้น พบว่า การนำไปเป็นเกณฑ์คัดเลือกครูรับผิดชอบการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย การนำไปวางแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย เป็นวิธีดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยที่ดี ดังที่ ชุ่ม อ่ำรุ่ง (2533) ได้กล่าวว่า การมีผู้รับผิดชอบโครงการจะทำให้ผู้รับผิดชอบมีความรู้

ความเข้าใจมากกว่าคนอื่น และการวางแผนดำเนินการทำให้บุคลากรในโรงเรียนเข้าใจ นโยบาย จุดหมาย และวิธีดำเนินการตามโครงการอย่างดี นอกจากนี้ยังพบว่า ครูนำไปสอนในกลุ่ม สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยการเรียนรู้การปกครองเรื่องบทบาทและหน้าที่ของบุคคลสำคัญ ในท้องถิ่นและเรื่องประวัติศาสตร์ และนำไปสอนกลุ่มประสบการณ์พิเศษ (งานเลือก) ให้สอดคล้องกับสภาพอาชีพในหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่เปิดโอกาสให้โรงเรียนสามารถจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น โดยเฉพาะในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพและกลุ่มประสบการณ์พิเศษ (งานเลือก)

เมื่อพิจารณาจากครูประถมศึกษาจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้นำความรู้ในด้านวิธีการเผยแพร่ ประชาธิปไตยโดยระดับหมู่บ้านไปใช้ ครูประถมศึกษาให้เหตุผลว่า ไม่ได้รับผิดชอบสำรวจข้อมูล โดยตรง เป็นโครงการเฉพาะกิจดำเนินการคนละแนวทางไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ มีหลักเกณฑ์ คนละประเภท และไม่จำเป็นต้องศึกษาเพราะเป็นชุมชนเล็ก ๆ ทราบข้อมูลกันดีอยู่แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับ โทม บัญต่อ (2533) ที่กล่าวว่าครูประถมศึกษาเป็นผู้อยู่ในท้องถิ่น มีความใกล้ชิดกับประชาชน โดยตรงจึงเป็น ผู้ทราบปัญหาและความต้องการของประชาชนเป็นอย่างดี นอกจากนี้ สมพงษ์ พลสุรีย์ (2535) ได้กล่าวถึงโครงการนี้เป็นโครงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า จึงไม่สอดคล้องในการนำมาใช้กับโรงเรียน แต่ผู้วิจัยกลับเห็นว่าครูประถมศึกษาถึงแม้จะอยู่ในชุมชนและใกล้ชิดกับประชาชนก็ยิ่งจะศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนให้แจ่มชัด ถึงแม้ว่าจะมีหรือไม่มี โครงการนี้ก็ตาม ดังที่ สุจริต เพียรชอบ (2514) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในสังคมว่า ครูควรมีการศึกษา วิจัย และวิเคราะห์สังคม ซึ่งผลการศึกษาวิจัยจะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการ จัดหลักสูตร การเรียนการสอน และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน รวมทั้งการ ปรับตัวของครูให้เข้ากับสังคมนั้น ๆ

ส่วนความรู้ที่ครูประถมศึกษาเห็นว่าจำเป็นต้องนำไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย ในโรงเรียนประถมศึกษาแต่ครูประศึกษายังขาดความรู้เพื่อนำไปใช้จัดกิจกรรมดังกล่าว คือ ความรู้ เกี่ยวกับกฎหมายสำหรับเยาวชน กฎหมายทั่วไปในชีวิตประจำวัน และความรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดและ รูปแบบการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนที่ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับ รัชณี พลารักษ์ (2532) ที่ศึกษาบทบาทครูโรงเรียนศึกษาสังเคราะห์ ในการส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนในโรงเรียน ประถมศึกษา พบว่าปัญหาในการส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา อันดับแรก

คือ ครูขาดความรู้ ความเข้าใจ และวิธีการจัดกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่นักเรียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าครูประถมศึกษามีความต้องการเอกสาร ตำราต่าง ๆ พร้อมทั้งวิธีการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยที่ถูกต้อง

3. การศึกษาบทบาทของครูประถมศึกษาในการส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า

3.1 บทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเฉลี่ยครูประศึกษามีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ รัชณี พลรักษ์ (2532) ที่พบว่า ครูในโรงเรียนสงเคราะห์รับรู้ว่าคุณภาพในการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่นักเรียนระดับปานกลาง นอกจากนี้ ลาวัญย์ รักไทยดี (2529) ยังพบว่า ครูประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครได้ส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียน โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และ ฉวีวรรณ กฤษสินชัย (2528) ยังพบว่า ครูได้เสริมสร้างค่านิยมและบุคลิกตามประชาธิปไตยแก่นักเรียนประถมศึกษา เขตการศึกษา 8 อยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า

บทบาทที่ครูประศึกษามีปฏิบัติสูงสุด ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคือ การจัดสภาพห้องเรียน ให้มีพื้นที่ว่างและจัดโต๊ะเรียนเป็นกลุ่มเพื่อให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมกลุ่ม และได้เคลื่อนไหวอย่างอิสระ การพูดจาด้วยความสุภาพและเป็นกันเองกับนักเรียน และการใช้คำถามเพื่อให้นักเรียนคิดหาเหตุผลหรือวิธีการมากกว่าหาคำตอบแบบตายตัว ซึ่งสอดคล้องกับ จิรภา สุนทรสิต (2534) ที่ว่า การส่งเสริมประชาธิปไตยในห้องเรียน ควรจัดห้องเรียนให้เด็กมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนและจัดโต๊ะเรียนในลักษณะต่าง ๆ ให้เหมาะกับการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และครูควรแสดงการยอมรับและเห็นใจนักเรียน เพื่อให้นักเรียนรู้สึกมีคุณค่าและรู้สึกอบอุ่น (เกียรติวรรณ อมาตยกุล, 2535) นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2527) ยังสรุปว่า ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ โดยใช้วิธีพิจารณาหาเหตุผลด้วยตนเอง โดยการใช้คำถาม ซึ่งจะเป็นการพัฒนาส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้ความคิด วิเคราะห์ และลำดับความรู้ความคิดได้ถูกต้อง และ แอน วี แองเจล์ (Ann V. Angell, 1991) ยังให้ความเห็นในลักษณะเดียวกันว่า บรรยากาศห้องเรียนที่ให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตย ต้องมีสภาพที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของนักเรียน มีการแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ มีการยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เป็นประชาธิปไตย

ผู้วิจัยเห็นว่า นับเป็นสิ่งดีที่ครูประถมศึกษาจะได้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยอยู่บ้าง แต่ครูประถมศึกษาไม่ควรดำเนินการจัดกิจกรรมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ควรใช้วิธีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย และเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมให้มากที่สุด

3.2 บทบาทของครูประถมศึกษา ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยนอกห้องเรียน โดยเฉลี่ยมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ การให้นักเรียนหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันรับผิดชอบทำความสะอาดอาคารเรียน โรงอาหาร และบริเวณโรงเรียน เป็นกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับ ศรีอุทัย กมุทชาติ (2529) ที่พบว่า กิจกรรมที่สถานักเรียนรับผิดชอบดำเนินการ ได้แก่ การรักษาความสะอาดและพัฒนาบริเวณโรงเรียน ซึ่งการจัดกิจกรรมดังกล่าวเป็นการจัดโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2528) ที่ต้องการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เพื่อฝึกให้นักเรียนได้ทำงานด้วยตนเอง รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนมีคุณธรรมด้านสามัคคีธรรมมากขึ้น (ปรีดารุ่งโรจน์, 2533) แต่สิ่งที่น่าสังเกตคือ บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย คือ การจัดกิจกรรมให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นในสิ่งที่เห็นประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยการจัดป้าย กล้อง หรือตู้สำหรับแสดงความคิดเห็น การเชิญวิทยากรในท้องถิ่นมาให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ และวิชาชีพที่น่าสนใจแก่นักเรียน และการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมห้องสมุดเพื่อเสนอความรู้และแนะนำหนังสือใหม่ โดยเฉพาะการจัดป้าย กล้อง หรือตู้สำหรับแสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักแสดงความคิดเห็นและยอมรับความคิดเห็น เป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายครูประถมศึกษา น่าจะพิจารณาในเรื่องนี้บ้าง และในการเชิญวิทยากรในท้องถิ่นมาให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ แก่นักเรียน เช่นกัน เพราะ ปัจจุบันหลักสูตรได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการสอน โดยการนำภูมิปัญญาชาวบ้านหรือบุคลากรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นวิทยากร ซึ่งจะเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนา การแก้ปัญหาชุมชน และอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียนอย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534) ครูประถมศึกษาน่าจะมีการจัดกิจกรรมในด้านนี้ให้มากขึ้น

นอกจากนี้ การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมห้องสมุด เพื่อเสนอความรู้ที่แปลกใหม่แก่เพื่อนนักเรียน ตามแนวโน้มของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในปัจจุบัน การให้นักเรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งความรู้ต่างๆ โดยเฉพาะห้องสมุดซึ่งถือว่าเป็น

แหล่งวิชาการของโรงเรียน ครูประถมศึกษาควรจะให้เด็กเรียนมีส่วนร่วมในเรื่องมากขึ้น เพื่อฝึกความรับผิดชอบ และเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักค้นคว้าด้วยตนเอง จากการที่ครูประถมศึกษาจัดกิจกรรมในเรื่องนี้น้อย อาจจะเป็นเนื่องมาจาก ยิงขาดแคลนอุปกรณ์ หนังสือต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ พวงพยอม ส่องทอง (2529) ที่พบว่า ครูภักดีและวัสดุสิ่งพิมพ์ที่ได้รับจากสำนักงานการศึกษาจังหวัดไม่เพียงพอและไม่มีการจัดซื้อเพิ่มเติม และนางนุช พิเศษรัตน์ (2529) ยังพบว่าในการจัดกิจกรรมการแนะนำหนังสือใหม่และการจัดนิทรรศการในห้องสมุด มีปัญหาที่พบมากคือมีหนังสือใหม่น้อย และมีงบประมาณน้อย

ครูประถมศึกษาทุกคนยังได้ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนได้เลียนแบบ ซึ่งสอดคล้องกับ ครูทอง ชนบท (2534) ที่กล่าวว่า ในการสร้างสรรค์พัฒนาระบบประชาธิปไตยด้วยครูต้องมีบุคลิกตามประชาธิปไตยให้นักเรียนเกิดความเชื่อถือ และถือว่าเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยให้เด็กได้ประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งนับเป็นสิ่งที่ดีที่ครูได้ปฏิบัติเช่นนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ครูประถมศึกษา นอกจากประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแล้ว ควรจะจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยให้มากขึ้นด้วย ดังจะเห็นได้จากการให้ความเห็นของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับท้องถิ่นที่ว่าครูประถมศึกษาควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสอดแทรกเนื้อหาและพฤติกรรมประชาธิปไตยมากที่สุด

4. บทบาทของครูประถมศึกษาในการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า

บทบาทในการสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านและกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ โทม บัญต่อ (2533) ที่ศึกษาบทบาทของครูประถมศึกษาในการพัฒนาชุมชน ในด้านการพัฒนาการเมืองการปกครอง พบว่า ครูประถมศึกษาปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า บทบาทที่ครูประศึกษปฏิบัติสูงสุดในการสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านและกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน คือ ครูประถมศึกษา เห็นว่า ได้พบปะผู้นำหมู่บ้านเพื่อขอความร่วมมือและขอคำปรึกษาในการปฏิบัติงาน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เห็นว่า ครูประศึกษาร่วมมือกับประชาชนในการประกอบกิจกรรมในชุมชนตามโอกาสต่าง ๆ ในขณะที่ผู้ร่วมในชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตย เห็นว่า ครูประถมศึกษาได้พบปะกับประชาชนและกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ด้วยการปรับทุกข์ผู้สมัคร ส่วนบทบาทที่ครูประศึกษปฏิบัติต่ำสุด

คือ การสนับสนุนศูนย์ประสานงานเพื่อบริการประชาชนในหมู่บ้าน ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าในการเผยแพร่ประชาธิปไตยโดยครูประถมศึกษารับผิดชอบในการเผยแพร่ประชาธิปไตยแก่ประชาชน ส่วนบทบาทในการสนับสนุนศูนย์ประสานงานเพื่อบริการชุมชนในหมู่บ้านนั้น เป็นหน้าที่ของผู้ร่วมในชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตย จึงทำให้ทุกกลุ่มเห็นว่าครูประถมศึกษาได้สนับสนุนศูนย์ประสานงานเพื่อบริการประชาชนในหมู่บ้านอยู่ในระดับต่ำสุด

จากรายงานการประเมินผลโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านระยะสิ้นสุดโครงการ ของ สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย (2535) พบว่าครูประถมศึกษาเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน และออกทำการเผยแพร่อยู่เป็นประจำ โดยการพบปะกับประชาชน

บทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย

ในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ถือเป็นหน้าที่ของครูประถมศึกษาที่น่าจะปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ดังที่ สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย (2535) ได้สรุปว่าโครงการนี้ทำให้มีประชาชนส่วนใหญ่ตื่นตัวทางการเมืองในระดับที่พอใจ ส่วนบทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติต่ำสุด ซึ่งเป็นระดับไม่ได้ปฏิบัติ คือการจัดฉายวิดิทัศน์เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานวัด งานบุญกลางบ้าน และการจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนทั่วไป ซึ่งการจัดฉายวิดิทัศน์ และการจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย นับเป็นวิธีการที่ดีน่าจะมีการดำเนินการให้มากกว่านี้ เนื่องจากในการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนต้องใช้สื่อและวิธีการที่เหมาะสม เช่น การฉายภาพยนตร์ สไลด์ การจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ การอบรม และการจัดนิทรรศการ เป็นต้น (สุจิตรา สุคนธ์ทรัพย์, 2524) การที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติตามบทบาทในด้านนี้อยู่ในระดับไม่ได้ปฏิบัติเนื่องจากขาดวัสดุอุปกรณ์ และขาดงบประมาณ ในการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกันคือ ขาดงบประมาณสนับสนุนและขาดวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ารัฐบาลควรที่จะเผยแพร่ประชาธิปไตยโดยอาศัยสื่อมวลชนด้านต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หรือหนังสือพิมพ์ เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ นอกเหนือจากการให้บุคคลเข้าไปเผยแพร่ในหมู่บ้านให้มากยิ่งขึ้น เพราะการปลูกฝังประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนต้องดำเนินการในรูปแบบต่าง ๆ

และดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ กรมการปกครองควรให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างจริงจัง โดยการจัดหาวัสดุอุปกรณ์งบประมาณให้เพียงพอ ตลอดจนจัดสรรบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถรับผิดชอบในด้านนี้ โดยเฉพาะปลัดอำเภอซึ่งกระจายอยู่ทุกอำเภอทั่วประเทศ และในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ควรมีวิธีการดำเนินงานที่มีขั้นตอนหรือมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้แก่ประชาชนที่เป็นระบบและชัดเจนยิ่งขึ้น และจะต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่น โดยเฉพาะ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีศักยภาพในการถ่ายทอดความรู้แก่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบทางการศึกษา มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนรวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอีกด้วย

บทบาทในการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่ประชาชน ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่ได้ส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่ประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับสำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย (2535) ที่ได้ติดตามโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน พบว่าเจ้าหน้าที่เผยแพร่ประชาธิปไตยมีการปฏิบัติอยู่ในพื้นที่สัปดาห์ละ 2-3 วัน โดยมีครู ผู้นำตามธรรมชาติ ผู้สื่อข่าวสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหรืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เข้าพบปะเผยแพร่กับประชาชนเป็นประจำ และในขณะเดียวกันจากรายงานการประเมินผลโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ระยะสิ้นสุดโครงการของสำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย (2535) ได้สรุปปัญหาเพิ่มเติมในการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่ประชาชนว่า มีส่วนช่วยให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการมีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย แต่ยังไม่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ชุดปฏิบัติการยังไม่เข้าใจแนวความคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตประชาธิปไตยที่ชัดเจน ซึ่งขัดแย้งกับความรู้ของครูประถมศึกษาที่ได้จากการทดสอบความรู้เกี่ยวกับเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านที่ครูมีความรู้อยู่ในระดับดี ผู้วิจัยเห็นว่า การส่งเสริมให้ประชาชนนำวิถีชีวิตประชาธิปไตยไปใช้ในครอบครัวนั้นต้องใช้เวลาและใช้สื่อหลาย ๆ รูปแบบ มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการที่จะให้ประชาชนเกิดความเข้าใจในหลักการประชาธิปไตยจนสามารถนำไปเป็นวิถีชีวิตประชาธิปไตย ตลอดจนเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนให้มีทัศนคติที่ดีต่อประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่กระทำได้ไม่ถนัด ดังที่ สกนธ์ จันทักษ์ (2529) ได้พบว่า เยาวชนมีการเรียนรู้ทางการเมืองด้านความรู้ความเข้าใจ แต่ไม่

สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ในเวลาอันจำกัด ดังนั้น การส่งเสริมประชาธิปไตยแก่ประชาชน จึงจำเป็นต้องอาศัยเวลา และสิ่งที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับการศึกษา ให้มากที่สุด โดยรัฐบาลควรให้ความสำคัญของการศึกษาควคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่นๆ เนื่องจาก หากมีการพัฒนาด้านการศึกษาจนประสบความสำเร็จแล้ว ประชาชนย่อมมีความรู้ความเข้าใจและ มีความสำนึกทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง รวมทั้งการมีวิถีชีวิตประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. หน่วยงานที่รับผิดชอบ ในการส่งเสริมให้โรงเรียนประถมศึกษาจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย ควรจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแก่ครูประถมศึกษา เกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา และควรจัดเตรียมเอกสารที่จำเป็นต้องใช้ในการส่งเสริมประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง เช่น คู่มือเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของนักเรียน กฎหมายทั่วไปที่นักเรียน และประชาชนควรทราบ
2. โรงเรียนประถมศึกษาควรจัดกิจกรรมส่งเสริมรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยการจัดกิจกรรมชุมชนประชาธิปไตยจำลอง เพื่อเป็นแนวทางให้นักเรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านควรรูปแบบการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านที่ชัดเจน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

1. ควรทำการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาถึงสภาพ ปัญหา และปัจจัยที่ทำให้การจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ประสบผลสำเร็จ หรือล้มเหลว
2. ครูประถมศึกษาควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมพฤติกรรมที่เป็นประชาธิปไตย ให้เหมาะสมกับนักเรียนระดับประถมศึกษา

3. ควรศึกษาถึงรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนแต่ละขนาด

4. ควรศึกษาการนำความรู้และวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียน ประถมศึกษาที่ได้รับจากโรงเรียน ไปใช้ในชีวิตประจำวัน